

Rudolf Steiner

Stuttgart 5. augusta 1908

Prastará múdrosť a nová apokalyptická múdrosť. Polarita sveta a Zeme ako protiklad medzi duchovno-duševným a fyzicko-materiálnym prvkom. Význam chrámového spánku v starom Egypte pre liečenie chorôb duchovnou cestou a cestou Isidinej múdrosti. Význam predstáv, odpútanych od zmyslovosti, pre liečebnú pedagogiku. Vývoj človeka od lemurskej doby: Od oplodnenia okolím k pohlavnému rozmnožovaniu až k uchopeniu plného vedomia ja a nástupu chorôb. Opakovanie tohoto vývoja v poznaní poatlantských kultúr. Význam duchovného svetonázoru pre budúcu možnosť liečenia chorôb duchovnou cestou pri plnom vedomí.

Do našej témy s ďalekým obzorom, ktorú sme si stanovili, najlepšie vnikneme, ak sa najskôr pokúsime vybudovať si intímnejšiu predstavu o oboch protikladoch, ktoré, keď si postavíme do vzťahu svet a Zem, si musíme najskôr všimnúť. Tieto dva protiklady tvorí na jednej strane to duchovno-duševné a na druhej strane to fyzicky-hmotné. Pokúsme sa rozobrať si ich na jave, ktorý je pre dnešných ľudí viac-menej záhadný a s ktorým sa stretávame práve pri starom egyptskom svetonázore a spôsobe života - na takzvanom chrámovom spánku. Tento chrámový spánok je základom inej zvláštnej skutočnosti, a to, že egyptskí kňazskí mudrci a vôbec staré kultúry ľudstva dávali múdrosť do úzkeho vzťahu s liečebným umením, so zdravím. Dnešný človek má o úzkom vzťahu medzi múdrosťou a zdravím, medzi vedou a liečebným umením, oproti oným starým predstavám, už iba veľmi slabý pojem. A bude úlohou duchovnej vedy, aby znovu poukázala na ten pojem duchovna, ktorým sa múdrosť, liečebné umenie a zdravie opäť dostanú do užších súvislostí. K tomu si spomeňme aj na niečo, čo tu v rozličných vývodoch zaznelo včera. Spomeňme si na tú dávnu postavu, na ktorú sme museli myslieť, keď sme si pred našu dušu postavili obraz Madony s dieťaťom, tak ako ich namaloval Raffäel v Sixtínskej Madone, spomeňme si na Isis s dieťaťom Hórom. To je tá bohyňa, ktorej chrám niesol nápis: „Ja som tá, ktorá bola, ktorá je a ktorá bude. Môj závoj nemôže nadvihnúť žiaden smrteľník“. Táto bohyňa sa dávala do spojitosti s celým liečebným umením, bola

považovaná priamo za učiteľku lekárskeho umenia egyptských kňazov. Ešte v posledných dobách staroveku sa o Isis hovorilo niečo pozoruhodné - že ešte aj v dobách, kedy bola zaradená medzi nesmrteľných, sa obzvlášť zaujímala o liečebné umenie, o zdravie ľudí. To všetko poukazuje na veľmi tajuplné súvislosti.

Teraz si musíme pred dušou ešte raz pár ťahmi načrtnúť podstatu chrámového spánku, ktorý patril k liečebným prostriedkom egyptských kňazov. Kto si nejakým spôsobom poškodil zdravie, ten sa v tých časoch spravidla neliečil vonkajšími prostriedkami - bolo ich vôbec iba málo a používali sa iba zriedkavo. Namiesto toho bol vo väčšine prípadov dopravený do chrámu a tam bol uvedený do akéhosi spánku. Nebol to však vôbec zvyčajný spánok, ale akýsi druh spánku námesačného, ktorý bol tak vystupňovaný, že postihnutý bol schopný mať nielen chaotické sny, ale aj zrieť pravé videnia. Počas tohto chrámového spánku vnímal éterické postavy v duchovnom svete a kňazskí mudrci ovládali umenie, ktorým na tieto éterické obrazy človeka vplývali. Mohli ich viesť a usmerňovať. Predstavme si takého chorého, uvedeného do chrámového spánku. Po jeho strane bol kňaz - liečiteľ. Keď došlo k námesačnému spánku, takže chorý žil v jednom svete s éterickými postavami, potom kňaz riadil celý tento stav spánku mocou, ktorú mal vďaka zasväteniu. Táto moc, tieto sily boli možné iba v oných dávnych dobách. Vtedy ešte vládli také podmienky bytia, aké sa dnes už vôbec alebo iba veľmi zriedkavo vyskytujú. A kňaz formoval a vytváral éterické zjavenia a bytosti tak, že sa pred spiacim akoby zázrakom vynárali postavy, ktoré kedysi zrel starý Adantid'an ako svojich bohov. Také postavy, na ktoré si rôzne národy udržali už iba spomienky, napríklad v germánskej, nordickej alebo v gréckej mytológii. Pred dušu toho, kto sa nachádzal v chrámovom spánku, boli ale obzvlášť stavané určité postavy, ktoré mali spojitosť s liečebným princípom. Takéto sily by v ňom nikdy nebolo možné nechať pôsobiť, ak by bol zostal vo svojom dennom vedomí, to bolo možné iba v takomto námesačnom spánku. Kňazskí mudrci teda riadili tento snový život, a to tak, že v tomto éte-rickom videní uvoľnili mocné sily, ktoré pôsobili vyrovnávajúco a harmonizujúco na sily tela, ktoré boli chorobou v neporiadku a disharmónii. Pri takomto stlmenom vedomí ľudského ja to bolo možné. Chrámový spánok mal teda veľmi reálny význam. Ale teraz aj vidíme, prečo sa vlastne toto liečebné pôsobenie dávalo do takého vzťahu s múdrosťou, ktorá sa mohla ľuďom dostať iba zasvätením. Táto súvislosť sa nám tu objasňuje. Práve vo svojej múdrosti mali kňazskí mudrci vyššie

sily, získané oživením starého zrenia vyšších svetov. Tieto sily prúdili z duchovna, kde mohlo pôsobiť duchovné na duchovné. Tým získali schopnosť, nechať toto duchovné na duchovné pôsobiť. Tak sa múdrosť dostala všeobecne do nerozlučnej súvislosti so zdravým životom.

V tomto pozdvihovaní sa k duchovnu v starých dobách bol ozdravný prvok. A bolo by dobre, keby sa toto ľudia znovu učili chápať, pretože potom by sa učili chápať aj veľké poslanie antropozofického hnutia. Co iného je toto poslanie, než znovuuvedenie človeka do duchovných svetov, než to, že človek môže znovu hľadiť do svetov, z ktorých zostúpil! V budúcnosti sa síce ľudia nebudú uvádzať do námesačného spánku, vedomie seba zostane úplne udržané, avšak v ľudskej prirodzenosti bude predsa pôsobiť mocná duchovná sila a potom bude múdrosť a vhl'ad do vyšších svetov opäť niečím, čo môže vplývať vyrovnávajúco a ozdravujúco na ľudskú prirodzenosť. Dnes je táto súvislosť“ duchovna s liečivými silami taká skrytá, že ľudia, ktorí nie sú nejako zasvätení do hlbších mystérijných múdrostí, o tom veľa nevedia. Práve tie jemné skutočnosti, o ktoré tu ide, vôbec nedokážu spozorovať. Avšak ten, kto môže nazrieť hlbšie, vie, od akých hlbokých vnútorných podmienok môže liečenie závisieť. Vezmime si napríklad človeka s chorobou, ktorá má vnútorné príčiny. Nie teda na zlomeninu stehennej kosti alebo pokazený žalúdok, pretože tu ide aj o vonkajšie príčiny. Každý, kto hlbšie prenikne do týchto vecí, veľmi skoro zistí, že podmienky liečby človeka, ktorý sa veľa a rád zaoberá matematickými predstavami, sú úplne iné, než niekoho, ktorý takéto veci nemá rád. To je skutočnosť, ktorá vám poukazuje na to, aká pozoruhodná súvislosť je medzi duchovným životom človeka a podmienkami jeho vonkajšieho zdravia. Samozrejme to neznamená, že by liečilo samo matematické myslenie človeka. Musíme to chápať presnejšie: Pre človeka, ktorý je schopný chápať matematické predstavy, sú potrebné iné podmienky liečby, než pre toho, kto to nedokáže. Povedzme, že dvaja ľudia sú chorí na celkom rovnakú chorobu. V skutočnosti sa niečo také nevyskytuje, ale ako hypotézu to môžeme prijať. Jeden z nich nechce o matematických predstavách vedieť nič, ten druhý sa nimi intenzívne zaoberá. Potom by mohol nastať aj taký prípad, že by bolo úplne nemožné toho prvého vyliečiť, zatiaľ čo matematika by sme príslušnými prostriedkami liečiť mohli. To je celkom reálny prípad.

Iný príklad: Medzi dvomi ľuďmi, z ktorých jeden je ateista v najhoršom zmysle slova a druhý je hlboko nábožensky založeným človekom, sú opäť úplne iné podmienky liečenia. Opäť môže dôjsť k tomu, že keď

obaja ochorejú takou istou chorobou, môžete toho nábožensky založeného vyliečiť zodpovedajúcimi prostriedkami a toho druhého nie. To sú súvislosti, ktoré sa dnešnému mysleniu - prinajmenšom väčšiny ľudstva - javia priamo absurdné. A predsa je to tak.

Prečo? Spočíva to v tom, že od zmyslovosti odpútané predstavy majú na ľudskú prirodzenosť celkom iný vplyv, než predstavy zmyslovosťou vyplnené.

Predstavte si len ten rozdiel medzi človekom, ktorý nenávidí matematiku a tým, kto ju miluje. Jeden si povie: Na toto všetko mám myslieť? Ja chcem predsa mať len to, čo môžem vidieť navonok svojimi zmyslami! Avšak pre najvútornejšiu podstatu človeka je veľkým prínosom žiť v predstavách, ktoré vidieť nemožno. A rovnako prospešné je žiť v predstavách náboženských, pretože aj tieto sa vzťahujú k veciam, ktoré sa nedajú priamo uchopiť rukami, ktoré sa nevzťahujú k tomu, čo je vonkajšie, hmotné, sú skrátka odpútané od zmyslovosti. To sú veci, ktoré raz, keď sa opäť bude viac hľadiť na duchovnú stránku, získajú veľký vplyv na pedagogické princípy. Vezmime si napríklad takú jednoduchú predstavu: trikrát tri je deväť. Takúto predstavu si deti najlepšie vytvoria spôsobom odpútaným od zmyslovosti. Nie je dobré, ak si deti príliš dlho kladú vedľa seba trikrát tri fazuľky, pretože potom sa vôbec nedostanú ďalej než po zmyslovú predstavu. Ale ak ich zvykáme, možno spočiatku, ale nie príliš dlho, počítat' na prstoch, a potom to ale matematicky sledujeme čistým myslením, potom tieto predstavy pôsobia na deti ozdravné a vyrovnávajúco. Ako málo sa týmto veciam dnes rozumie vidieť v tom, že práve v pedagogike dochádza k pravému opaku. Či sa v našich školách nezavádzajú počítadlá, na ktorých sa má sčítanie, odčítanie a pod. ozrejmovat' rôznymi guľičkami zmyslovým očiam? To, čo by malo byť pochopené čisto v duchu, chceme takto, ako sa hovorí, zmyslovo znázorniť. To môže byť pohodlné, ale ten, kto to považuje za pedagogické, nevie nič o hlbšej liečebnej pedagogike, ktorá tkvie v sile duchovna. Človeka, ktorého od detstva zvykáte žiť v zmyslových predstavách, nebudete môcť tak ľahko liečiť ako toho, ktorý je už od mladosti zvyknutý na predstavy od zmyslovosti odpútané. Jeho nervový systém totiž žije v chorobných podmienkach. Čím viac si ľudia zvykajú myslieť nezávisle od vecí, tým ľahšie ich bude liečiť. Preto bolo v starých tradíciách zvykom dávať rozličné symbolické obrazce, trojuholníky či číselné kombinácie. To malo okrem iného ten význam, aby sa človek pozdvihol z prostého pozerania sa na veci tak, ako sú nakreslené. Keď si dám pred seba

trojuholník a jednoducho naň hľadím, tak to nemá žiaden zvláštny význam. Ale keď ho naproti tomu chápem ako symbol vyššej trojnosd človeka, potom je to predstava ozdravná pre ducha.

A teraz si pomyslite, že duchovná veda povedie ľudí k zreniu duchovna. Obrátíme sa od toho, čo sa odohráva na Zemi, k tomu, čo sa odohrávalo na starom Slnku, Mesiaci, Saturne. Z týchto dávnych udalostí nemôžete fyzicky zmyslovým zrakom nič uvidieť, na starý Mesiac, staré Slnko si nemôžete siahnuť zmyslovými rukami. Ale keď sa bez opory vonkajších zmyslov pozdvihnete k týmto veciam, ktoré tu kedysi boli, potom si osvojíte také predstavy, ktoré pôsobia vyrovnávajúco a harmonizujúco na celý váš život, a to i telesný. Tým sa stane duchovná veda opäť veľkým, rozsiahlym liečebným prostriedkom, tak ako už kedysi bola v rukách starých egyptských kňazov. I keď títo pravdaže k tomu potrebovali utlmenie ľudského ja, tak ako to vykonávali v chrámovom spánku.

Duchovné videnie sveta je ozdravným svetonázorom. Samozrejme je možné namietnuť: Či sú azda všetci antropozofovia zdraví, či medzi nimi niet chorých ľudí? Tu je treba ujasniť, že jednotlivý človek môže za svoje zdravie v podstate len veľmi málo. Veľká časť príčin chorôb je mimo jednotlivca. I keby ste dnes mali tie najzdravšie pojmy, ktoré samotné by pri živote v celkom zdravých životných podmienkach nikdy nemohli byť vnútornou príčinou chorôb; sú tu však ešte iné príčiny,

ktoré nie sú v moci jednotlivého človeka dneška. Napríklad skryté príčiny dedičnosti, vplyvu človeka na človeka, vplyvu neprirodzeného okolia a podobne. To všetko sú veci, ktoré sú tajomnými vonkajšími príčinami ochorení. A tie môžu byť odstránené časom iba zdravým antropozofickým spôsobom myslenia. No aj keď dnes vidíme, že aj tí vnútorne najzdravší ochorejú, dokonca ťažko ochorejú, predsa z toho nemôžeme vyvodzovať, že duchovná veda nebude v priebehu storočí - a hovorím storočí, nie tisícročí - pôsobiť na ľudstvo ozdravné. O, áno, pred zrakom znalca duchovných svetov stojí budúcnosť, kde nebudú žiadne vnútorné príčiny chorôb pre tých, ktorí sa pričinia o vnútorné i vonkajšie predpoklady k duchovnej múdrosti. Vonkajšie príčiny tu budú stále, tie možno odstrániť iba tým, že bude stále viac a viac zapúšťať korene liečebné umenie v zmysle duchovnej vedy. Tak vidíme, že ak správne rozumieme pôsobeniu duchovna, potom pre nás nie je chrámový spánok nič záhadného.

Čo bolo teda tou ozdravné pôsobiacou mocou, vykúzlenou v éterických postavách pred človekom v chrámovom spánku? Boli to obrazy atlantských bohov, ktoré sme my sami poznali ako éterické postavy. Medzi nimi ľudia kedysi žili, keď boli v stave éterickej jasnovidnosti mimo svojich fyzických tiel.

A keď sa teraz posunieme v ľudskom vývoji ešte viac naspäť, ďaleko pred atlantskú dobu, dostávame sa do doby, kedy sa človek stal po prvýkrát tým, čím je dnes. Vtedy sa človek stal po prvýkrát takou individuálnou osobnosťou, akou je dnes. Túto dobu nazývame dobou lemurskou. Atlantský kontinent, z ktorého sa národy rozšírili do Afriky, Európy a Ázie, bol zničený mohutnými vodnými katastrofami. Lemuria, časť Zeme, ktorú obývalo ľudstvo pred atlantskou dobou, zanikla silami ohňa, vulkanickými katastrofami. Bolo to však v dobe lemurskej, keď človek po prvýkrát vôbec získal vedomie ja. V ľudskom vývoji to bol obrovský zlom. Ako dosiahol človek toto vedomie ja? Predstaviť si tento dávny stav ľudstva je pre dnešné materialistické myslenie vôbec ťažké. Keby ste si vtedajšieho človeka predstavovali takého, aký je dnes, to znamená z mäsa, krvi, kostí a svalov, tak by ste mali úplne falošnú predstavu. Vtedajší človek mal ďaleko prchavejšiu, mäkšiu postavu; všetko bolo takmer tekuté. To, čo sa neskôr stalo svalmi a kosťami, spevnelo až v priebehu času. Tu prichádzame do doby, kedy bol ešte úplne iný

spôsob rozmnožovania. Človek žil viac v zemskom okolí, toto však nebolo čistým vzduchom ako dnes, ale bolo vyplnené rozličnými parami. Žil tu ako naozajstná vzdušná postava a vonkajšie prúdy doň vnikali a vystupovali von. Skutočne to bolo skoro tak, ako keby sme sa dnes pozerali na oblak, ktorý neustále mení svoju podobu. Podoba vtedajšieho človeka bola len o niečo pevnejšia a určitejšia. Vtedy vzniklo po prvýkrát aj to, čo dnes nazývame pohlavím. Staré nepohlavné rozmnožovanie bolo v tom čase v ľudskom rode nahradené pohlavným. To všetko leží milióny a milióny rokov v minulosti.

S pohlavným rozmnožovaním dochádza v ľudstve k prvým zárodkom vtelenia ja. K tomu, aby nechal zo seba vzísť sebe podobnú bytosť, podnecovali človeka predtým úplne iné vplyvy. Bol k tomu podnecovaný vplyvmi, ktoré ležali vôkol neho. Také bolo rozmnožovanie v tých časoch, keď ešte človek nemal vedomie ja, keď bol ešte vybavený temným jasnozrivým vedomím, kedy takpovediac ešte celkom spočíval v lone božstva. Nemohol povedať: ja som. Čo pociťoval, bolo asi nasledovné: Videl, že jeho činy majú vplyv na jeho okolie a v tomto okolí pociťoval svoje bytie. Nemohol povedať: ja som tu. Ale povedal: moje okolie mi dáva možnosť tu byť. Ležal v lone živej Zeme a oživujúce zemské sily prúdili ním dnu a von. Vtedy ešte nebolo nezdravých síl, nebola ešte choroba, ani žiadna smrť, ako ju chápeme dnes. Až keď človek získal s pohlavným rozmnožovaním svoje ja, dostala sa k ľudstvu choroba a smrť. Keď si to všetko správne predstavíme, potom musíme povedať: vtedy ešte nebola bytosť človeka oplodňovaná seberovnou bytosťou, ale tak ako sa dnes dýcha. Tak sa vtedy prijímali látky z okolia. A oplodňujúce sily boli obsiahnuté v tomto okolí. Čo vniklo do bytosti, to ju oplodnilo, to ju podnietilo, aby zrodila seberovnú bytosť. A sily v samotnom človeku i v zrodenej bytosti boli zdravé. Starí egyptskí kňazi to však vedeli a povedali si: čím ďalej sa obracia zrak človeka naspäť do dávnych stavov, tým viac sa privádza do podmienok, v ktorých nie je žiadna choroba. Už zrenie postáv starých atlantských bohov mohlo pôsobiť ozdravné. Platilo to však ešte viac, ak kňaz riadil videnia tak, že človek v chrámovom spánku mal pred sebou tie pradávne ľudské postavy, ktoré ešte nikdy neboli oplodnené seberovnou bytosťou, ktoré boli oplodňované svojím okolím. Tu stála pred týmto chorým postava rodičky, ktorá zrodila seberovnú bytosť bez oplodnenia seberovným.

Tu stála pred ním rodiaca žena, žena s dieťaťom, ktorá bola pannou. Bohyňa, ktorá bola v onej lemurskej dobe družkou ľudí, ktorá sa však medzičasom ľudskému pohľadu stratila. V starom Egypte ju nazývali svätou Isis. Túto Isis mohlo ľudstvo normálne vidieť, iba kým neexistovala smrť. Vtedy boli ľudia v stave normálneho vedomia druhmi takých postáv, ktoré sa vznášali vôkol nich a ktoré panensky rodili seberovné bytosti. A kňazi vraveli, že i keď Isis už nebola viac viditeľnou družkou ľudstva, keď bola vzatá do kruhu bohov, ešte stále sa z duchovného sveta zaujímalala o zdravie ľudí. A keď sa človek takýmto mimoriadnym spôsobom, akým bol chrámový spánok, priviedol k zreniu týchto dávnych postáv, obrazu tejto svätej Isis, potom ešte vždy pôsobila táto bohyňa ozdravné, pretože ona je v človeku princípom, ktorý tu bol skôr, než ho obklopila smrteľná schránka. Jej závoj nemohol nadvihnúť žiaden smrteľník, pretože ona je postavou, ktorá tu bola skôr, než sa vôbec smrť objavila na Zemi. Jej korene sú vo večnosti, je veľkou liečivou bytosťou, ktorú si ľudstvo opäť vybojuje, ak sa znovu zahĺbi do duchovnej múdrosti.

Tak vidíme, čo zostalo v tom podivuhodnom symbole panenskej matky s dieťaťom, ktorý je obsiahnutý v obraze Madony - a my môžeme na základe duchovnej vedy s plnou váhou povedať - v liečivo pôsobiacom obraze Madony. Lebo obraz Madony je v hraniciach, ktoré sme m rozobrali, liečebným prostriedkom. Keď sa používa tak, že ľudská duša má možnosť následného pôsobenia, keď leží v spánku a môže napríklad o tomto obraze Madony snívať, potom to má ešte aj dnes liečivú silu.

A teraz sa spýtajme: Kde sa teda nachádzali oplodňovacie sily v tých dávnych časoch, keď ľudská bytosť ešte nebola oplodňovaná seberovnou bytosťou?

Predstavte si našu Zem ako pevné jadro, obklopené rozličnými hustými, klokotajúcimi substanciami a vodnými parami a v nich vo vnútri polotekuté útvary, lemurského človeka. Toto zemské teleso je ožarované Slnkom, ktoré vtedy ešte žiadne ľudské oko nemohlo vnímať, pretože zmyslové orgány ešte neboli vyvinuté. Ale toto Slnko pôsobí cez obaly hmiel a oblakov a Zem v sile slnečných lúčov prijíma aj oplodňovacie sily. Teda to, čo nasávajú ľudské bytosti, vprúdilo na Zem od neviditeľných slnečných bytostí. Máme tu teda Zem, zvonka ožarovanú Slnkom, ktoré človek ešte nemôže vidieť. Táto Zem však nie je ožarovaná len

silami tepla, ale súčasne i tou silou, ktorá dnes žije v sile oplodňovacej. Tak sa nám Slnko a Zem dostávajú vzájomne do vzťahu. Táto sila, ktorá pôsobila na nepohlavne sa rozmnožujúce ľudské postavy, bola pocitovaná ako sila mužská. Bola rozliata po celej Zemi ako produkt, výtvor Slnka. Také boli pomery na samom začiatku lemurskej doby.

A pokročme teraz ešte ďalej naspäť, do doby, v ktorej panovali opäť celkom iné vzťahy, do veľmi vzdialenej minulosti, kedy dnešné oddelené slnečné teleso bolo ešte spojené s našou Zemou. Pretože kedysi boli naša Zem a Slnko jediným telesom. Všetko jemnejšie a éterické je určitým spôsobom spojené ešte v tomto spoločnom telese. Pozorujme taký časový úsek, kedy Slnko a Zem ešte spolu súvisia vo forme podobnej

piškóte, a to tak, že jedna časť, menšia guľa, menovite Zem a Mesiac, visí na Slnku. Predstavme si teda Slnko ako väčšie, éterické teleso a na ňom visiacu Zem s Mesiacom dohromady. Tu ešte splývali silové lúče zo Slnka so Zemou, od Slnka k Zemi, od Zeme k Slnku, pretože oboje bolo určitým spôsobom jedným telesom.

Najlepšie pochopíme zmysel tohto vývoja, ak sa spýtame, čo by sa stalo, keby sa Slnko po svojom odštiepení úplne odvrátilo od Zeme, keby už viac nevysielalo na Zem svoje lúče a prúdy, keby Zem takrečeno hneď po odštiepení zostala celkom sama. Všetok život na Zemi by vyschol, skostnatel, stuhol. Oplodňujúci vplyv Slnka preto musel zostať. Je potrebné cítiť toto spolupôsobenie Slnka a Zeme ako spolupôsobenie dvoch princípov - jedného, ktorý vedie k zahusteniu, k strnulosti a druhého, ktorý podnecuje a zabezpečuje pokračovanie života. A tak to bolo aj neskôr. Zo Slnka stále prúdilo to, čo je pokračujúcim životom.

A teraz poďme do ešte skoršej doby. Do doby, kedy obidve telesá boli ešte jedným, kedy sily Slnka a Zeme ešte celkom splývali. Ako vidíte, prešli sme rôznymi štádiami vývoja našej Zeme. Máme tu prastarú

minulosť, kedy bola Zem ešte vnútri slnečného telesa, kedy ešte tvorila so Slnkom jednotu; druhú dobu, kedy bola Zem so Slnkom späť iba voľne a potom ešte tretiu, kedy sa obe telesá od seba úplne oddelili. V tejto tretej dobe vlastne po prvýkrát vstupuje do človeka ja a tu aj po prvýkrát začína pohlavné rozmnožovanie. Potom nasleduje štvrtá doba, doba aúantská, a nakoniec doba poadantská, v ktorej žijeme my.

Pre toho, kto hlbšie vidí do svetového tkaniva, sa všetko to, čo je navonok viditeľné, deje pod vplyvom duchovných bytostí. Kedysi boli Slnko a Zem zjednotené. (K mesačnému vývoju sa vrátíme ešte neskôr.) Tu bolo aj toto spoločné teleso preniknuté jednotne pôsobiacimi, duchovne-božskými bytosťami. Boli tu potrebné vznešené duchovné bytosti, ktoré mohli spravovať tieto, vtedy ešte nerozdelené, sily.

A teraz si predstavme, že vývoj trochu pokročil, že Slnko sa oddeľuje. Čo sa pri tom deje? So Slnkom odchádzajú najvyššie bytosti a najjemnejšie látky a tie potom pôsobia na Zem zvonku. Tie bytosti, ktoré sú vlastne životodarné, ktoré sú vždy stelesnením urýchlenia života, žijú na Slnku. A na Zemi žijú bytosti, ktoré, keby zostali samotné, museli by spôsobiť zahustenie, strnulosť a temnotu. V tomto druhom štádiu teda pôsobia svedo a temnota spoločne.

V treťom štádiu vývoja dostáva človek svoje ja. Začína pre neho doba, kedy žije vo vlastnom sebavedomom ja. A toto sebavedomé ja človek pociťuje hlavne v jeho protiklade - dostáva sa stále viac do stavu, kde má jedno vedomie, ktoré je jasnejšie a iné, temnejšie. Jedno dostáva zo Slnka, to druhé hlavne zo Zeme. Jeho ja, večné jadro, musí obmieňať jednu podobu, v ktorej je vo svojej večnej forme, s inou, ktorá sa môže rodiť a umierať. Ale tie bytosti, ktoré to, čo človek môže mať iba striedavo, mali vždy, tie zo zemského telesa odchádzajú. Najskôr odchádza bytosť, ktorá pôsobí oplodňujúco, ona sa usídľuje ako prvá na Slnku. A bytosť, ktorá udržuje postavu v stálosti, v trvanlivosti, tá odchádza s Mesiacom. Tak sa postupne zo Zeme vydeľujú Slnko a Mesiac. So Slnkom odchádzajú všetky tie bytosti, ktoré, keby zostali spojené so Zemou, priviedli by ju do urýchleného života. S Mesiacom odchádzajú sily, ktoré by spôsobili zatvrdnutie a strnulosť, ktoré zostávajú vo svojej podobe trvalé. Zem je medzi oboma ako stred. Človek na Zemi teda strieda činnosti, ktoré sú z jednej strany ovplyvňované Slnkom a z druhej

strany silami Mesiaca. Postavy, ktoré boli predtým druhmi človeka, sú takpovediac premiestnené na Slnko a na Mesiac.

Druhmi človeka vo štvrtej perióde sú tí, ktorí sa sami zhustili až k étericko-božským telám a ktorí v určitom smere podliehajú ľudským slabostiam. Sú to éterickí bohovia, s nimi žije človek v atlantskej dobe. V poadantskej dobe už stráca súvislosť aj s týmito éterickými bohmi, je úplne vo fyzickom svete. Dvere, ktoré vedú do duchovného sveta, sa akoby zatvorili.

Ale z týchto starých dôb mu zostalo niečo, čo pôsobí ako spomienka na duchovné svety. Zákonom opakovania vystupuje v človeku postupne všetko, čo už raz prežil, znovu ako poznanie. Prežil určitý počet períód, v ktorých bol vždy v inom postavení voči bohom. Teraz prežíva tieto períódy ešte raz, ale v poznaní. Po veľkej atlantskej potope nasledovali časy starej indickej kultúry, kde ľudia vo svojej duši, vo svojom duchu ešte raz prežívali so svojimi vznešenými bohmi tú dobu, kedy boli ešte Zem a Slnko spojené. V prvej poatlantskej kultúrnej epoche človek prežíval to vysoko povznesené božstvo, ktoré vtedy všetko viedlo a riadilo, a nazýval ho menom, ktoré zostalo pre neskoršie doby ako tradícia: brahman, vše-jediné. Božstvo, ktoré tu skutočne raz bolo medzi ľuďmi - pretože človek v prvých dobách vývoja Zeme bol druhom brahmanu - bolo uctievané v starej indickej kultúre. Človek ho prežíval poznávajúc, vo vysokej abstrakcii.

Po nej nasledovala kultúra, kde človek prežíval poznávajúc druhú dobu, kedy sa Slnko s všeoživujúcimi silami oddelilo od síl temnoty. Preto človek tejto druhej kultúrnej epochy pociťoval vo svojom poznaní dvojnosť božstva. To, čo tu už raz bolo v živote, opakoval v náboženskom poznaní a túto dvojnosť chápal v protiklade Ormuzda a Ahri- mana, dobrého a záporného božstva, tak, ako si ho vytvorila perzská kultúra. Nebolo to nič iné, než opätovné prežívanie toho, čo už raz človek skutočne prežil, ibaže tentokrát v poznaní.

A teraz prichádzame do doby, kedy sú Slnko a Mesiac oddelené. Slnko s oplodňovacími silami a Mesiac so silami, dávajúcimi postavu - pre človeka pravdaže pominuteľnú, ale pre bohov trvalú. A človek opäť pociťuje tento rozdiel v protiklade medzi pôvodnými slnečnými silami a tými, ktoré pôsobia teraz, ale inak než predtým. V Egypte sú tieto slnečné sily pociťované ako sily Osirisa. Osiris je taká slnečná sila, aká pôsobila v

tretej dobe zemskeho vývoja a vidíme, že v tretej kultúrnej epoche vzniká Osirisovo náboženstvo. A Isis je sila Mesiaca pred úplným oddelením sa od Zeme, pred oddelením pohlaví, kedy pôsobila ešte ako panenská rozmnožovacia sila. Isis unikla na Mesiac, kde stuhla.

A vo štvrtej epoche, v grécko-latinskej kultúre, prežíva ľudstvo vo svojom polyteizme dozvuk spomienok na atlantskú dobu s množstvom jej éterických božských postáv.

A my teraz, v piatej kultúrnej epoche, už nemáme čo opakovať. Túto myšlienku si postavme pred naše duše; nemáme čo opakovať, žiadnu dávnu spomienku. Zrodili sme totiž piate obdobie, ktoré bude pôsobiť do budúcnosti, zatiaľ čo predchádzajúce štyri obdobia boli opakovaniami. Z nášho obdobia sa nemôže zrodiť pradávna múdrosť, ale múdrosť nová, ktorá má nielen poukazovať na minulosť, ale musí aj prorocky, apokalypticky pôsobiť do budúcnosti. Vidíme prastarú múdrosť, udržiavanú v mystériách minulých kultúrnych epoch. Apokalyptická múdrosť, ktorej semeno musíme položiť, musí byť našou múdrosťou. Potrebujeme opäť princíp zasvätenia, ktorým znovu vytvoríme pôvodné spojenie s duchovným svetom. A to je úloha svetového antropozofického hnutia. Niet divu, že tak veľa ľudí múdrosť stratilo, pretože vybojovať si dnes múdrosť bez zasväcovacieho princípu je ťažké. Je to ťažšie než prv, kedy stačilo len osviežiť spomienku na staré zážitky, kedy sa dali prežiť plody dávnejšieho vývoja. Dnes je to ťažké, a preto chápeme, že pre človeka je dnešný zmyslový svet bez boha pustý a prázdny. Ale i keď sa zdá, akoby ten starý duchovný svet odumrel, on je stále tu, pôsobiaci a oplodňujúci. A keď budú ľudia chcieť, opäť s ním nájdu spojenie. Bolo o to postarané. Práve v grécko-latinskom období, keď sa zdalo, že staré spomienky už dohasínajú, bol do chladnej pôdy Zeme vložený obdivuhodný zárodok pre všetky budúce doby. Zárodok, ktorý označujeme ako Kristov princíp. V nadväznosti na tento Kristov princíp nájdeme apokalyptickú múdrosť, pravé, nové duchovné poznanie, ktoré neukazuje len spomínaním spätne na doby minulé, ale ktoré prorocky poukazuje na budúcnosť a práve tým povoláva človeka k činnosti, k tvorbe. Táto činná, produktívna múdrosť prirodzene vzišla z toho, čo bolo ako semeno položené v minulosti.

Tak vidíme súvislosť medzi minulosťou a budúcnosťou, ktorá ako pracovné pole leží pred nami už aj dnes. Vidíme, ako sa pred nami vy-

nára celý obzor budúcnosti. A keď hovoríme o svete, človeku a Zemi, nebudeme hovoriť iba o minulosti, ale aj o silách budúcnosti, pretože svet nie je jednoducho len niečo, čo súvisí s minulosťou, ale že sa rozvíja i do budúcnosti. A naša Zem má ešte veľký kus budúcnosti pred sebou. Človek však má pred sebou ešte dlhšiu budúcnosť než Zem, a ak ho chceme úplne spoznať, potom musíme nielen hľadiť do minulosti, ale musíme študovať, čo pôsobí dnes a čo bude pôsobiť počas veľkého svetového rána.